

Szakmai beszámoló a Magyar Nemzeti Múzeum

Robert Capa in Italia

című kiállításáról

Amerikai katonák a Maria Santissima Assunta katedrális előtt, Troina, 1943. augusztus 6 után
Fényképezte Robert Capa © International Center of Photography New York – Magyar Nemzeti Múzeum gyűjteménye

Róma

Museo di Roma, Palazzo Braschi, 2013. október 2 – 2014. január 6.

Firenze

Museo Nazionale Alinari della Fotografia, 2014. január 10 – 2014. február 23.

Kurátor: Lengyel Beatrix

Látvány: Bak Andrea

Bevezető gondolatok

A világ legnevesebb fotográfusai között több magyart is számon tartanak: André Kertész, Brassai, Munkácsi Márton, Robert Capa – hogy csak a leghíresebbeket említsük. Kertész és Brassai az egyetemes fotóművészet kiemelkedő alakjai, képeik ott vannak a világ számos múzeumában és rangos árverésein. Munkácsi Mártont – akit a modern divatfényképezés megteremtőjeként tisztelnek – riportképei tették híressé. Robert Capát pedig már életében minden idők egyik legnagyobb haditudósítójának nevezték.

A Magyar Nemzeti Múzeum 2008-2009 fordulóján vásárolta meg a Capa hagyatékot őrző International Center of Photography-ben (ICP) az 1990-es évek közepén elkészült, Robert Capa életútját reprezentáló, 937 képből álló ún. Master Sorozat III-t. Így New York, Tokio mellett Magyarországon található a neves magyar származású dokumentarista-sajtófotós munkásságát kiváló minőségű, kézi, egyedi nagyítású fotográfiákkal reprezentáló három sorozat egyike, amelyet a testvér Cornell Capa és az életrajzíró Richard Whelan több tízezer felvételtől válogatott.

A Magyar Nemzeti Múzeum nemcsak mint kiemelkedő magyar alkotó munkáit fogadta gyűjteményében a Capa fényképeket, hanem mint történeti múzeum is, hiszen a múlt fényképei hatással vannak gondolkodásunkra, ébren tartják a közösségi emlékezetet. A 4 földrész 23 országában készült kimagasló minőségű, az emberi lét történéseit, drámáit, örömeit egy-egy megrázó, felemelő, mély érzelmeket kiváltó pillanatba sűrítő Capa fotográfiák hatása így többszörösen is érvényesülhet. A felvételek nagy méretű (40 × 50 cm) egyedi nagyításai egyfelől lehetővé teszik a különféle válogatások látogatóinak, hogy Robert Capa fényképész talentumának fokozatos érlelődéséről, fejlődéséről, kiteljesedéséről képet alkossanak, másfelől azt is, hogy a 20. század kiemelkedő eseményeiről történeti kontextusban is igazi vizuális élményt szerezzenek.

2013 - az itáliai magyar év és az évfordulók

2013, a kétoldalú megállapodás révén - az Anno Culturale Ungheria-Italia program keretében - Olaszország számos magyar rendezvénynek, közöttük kiemelkedő múzeumi kiállításoknak adott otthont.

Ez az esztendő Olaszországban a szövetséges haderő szicíliai partraszállásának 70. évfordulója volt.

Ebben az esztendőben emlékezett a világ fotográfiát szerető közönsége a világhírű magyar származású fotográfus, Robert Capa születésének 100. évfordulójára, amely az UNESCO évfordulói közé is bekerült.

E három esemény kivételes egybeesése miatt javasolta a Magyar Nemzeti Múzeum az év programjába *Robert Capa in Italia* címmel azt a kiállítást, amelyet a Mester sorozat III. 78 itáliai felvételéből állítottunk össze, kiegészítve azokat a korabeli olasz, német, amerikai magazinokkal.

Azért is tettük ezt, mert azt tapasztaltuk, hogy Itáliában a sajtófotográfia óriásának leginkább a teljes életútját kívánják a munkásságának szentelt kiállítások bemutatni (Verona 2012, Torino 2013). Az egy-egy témát körbejáró kiállításokon (mint például az *Igy készül a háború* című, Milánó 2009) pedig csupán néhányat mutattak be az Itáliában készült felvételek közül. Tudomásunk szerint csak 2004-ben, a főváros felszabadításának 60. évfordulójának programjai között szereplő kiállításon jelentek meg nagyobb számban itáliai képek a Contrasto és Magnum Photos közös, s csupán egy hónapig nyitva tartó kiállításában a Sala Santa Rita-ban (Robert Capa La campagna d'Italia 1943-1944. címmel.) Úgy véltük, hogy a Mester sorozat III. Olaszországban készült felvételei külön, kiemelten, s nem Róma felszabadításának évfordulójához kötötteen (mert Capa nem érkezett el Rómába, "csak" Anzioig követte a szövetséges katonákat, háromszor szállva partra Itália földjén), nagy érdeklődésre tarthatnak számot. Ezek a fotográfiák és Robert Capa itáliai hónapjai, a II. világháborúban később készített híres felvételeinek (normandiai partraszállás, Párizs felszabadítása) kiemelkedő jelentősége és más okok miatt kissé háttérbe szorultak. Azonban az nem lehet véletlen, hogy a testvér és az életrajzíró - a munkásság talán legjobb ismerői - a Mester sorozatba is olyan sok képet válogattak, hogy az szinte tizedét teszi a kollekciónak.

A bemutatandó válogatás adott volt, fotográfiai szempontból kiemelkedő minőségű mind tartalmát, mind kivitelezését tekintve. Ezt tekintve alapnak, történeti kontextusba helyeztük fényképeket, részben Capa *Kissé elmosódva* című önéletrajzi könyvéből vett, a képekhez illesztett idézetekkel, valamint a kialakított olvasószobával, a korabeli magazinokkal. Ugyanarról az eseménysorozatról villanásnyi módon, de képet kapott a látogató nemcsak a képekből, hanem a szövegekből, a korabeli szövetséges, az olasz és a német magazinokból. Egyazon idő tudósításainak párhuzamos és mégis egymástól részben független történetei jelentek meg így a kiállításon.

A kiállítás nem kívánt állást foglalni a ma is tartó olaszországi történeti viták kérdéseiben. Egyrészt arra kívánta felhívni a figyelmet, hogy a 20. század egyik nagy alkotója részt vett az itáliai történelmet máig meghatározó eseménysorozatban, híven dokumentálta azt, s ez a

munkásság még nem kapott kellő figyelmet. Másrészt meg akarta mutatni azt a kollekciót, amelynek a szülőföld birtokában van, s amely kimagasló művészi-dokumentatív erővel bír a hozzánk közel álló Olaszország történetéről.

Ezek a gondolatok inspirálták a kiállítás létrehozását.

A megvalósítás

A tárgyalások során fokozatosan alakult ki az a lehetőség, hogy a kiállítás két helyszínen is bemutatható lesz és színvonalas katalógus is készülhet.

Az NKA támogatásával a képek a már a Robert Capa Elő/Kép című kiállítás (MNM 2009) alkalmával tervezett és elfogadott, nemcsak biztonságos, megfelelő minőségű, hanem a képek technikai kivitelezésének minőségét, azok szépségét, erejét is kiemelő paszpartukba és keretekbe kerülhettek. A támogatás fedezte a szállítás költségét is. Mivel a tárgyalásokon olyan megállapodások születtek, hogy a fogadó felek vállaltak bizonyos feladatokat, ezért a firenzei kiállítás plusz szállítási költségét sikerült fedeznünk.

A kiállítások munkatársai:

A Magyar Nemzeti Múzeum részéről:

Látványterv, grafikai terv:	Bak Andrea
Restaurátorok:	Ormos József, Sor Zita
Grafikai előkészítés:	Marosfalvi Ákos
Jogi ügyek:	Dr. Tokai László
Gazdasági ügyek:	Zsurki Attila, Bitainé Kovács Andrea
Biztonság:	Pataki János, Kajó Éva
Regisztráció:	Váradí Anna
Utaztatás:	Csordás Dóra

Külső munkatársak:

Fordítók:	Bognár Katalin, Cseh Lilla Zsófia
Lektorok:	Maurizio Ceccarelli, Christopher Ryan

Képkeretezés: Szilágyi Zsolt

Biztosítás: Uniqua Biztosító

Szállítás: Hungart

*

A kiállítást azonos anyagból két teljesen különböző helyszínen kellett megrendeznünk. A Palazzo Braschi barokk palota, amelynek minden terme más és más: hol gyönyörű antik kerámia padló, hol csodálatos mennyezeti freskó, hol fali fríz díszíti a tereket. Ezzel szemben a Museo Alinari kifejezetten fotográfiák kiállítására kialakított egyetlen hatalmas termét

álfalak tagolták, lényegesen kisebb, alapvetően más struktúrájú tér állt rendelkezésünkre. Így ezeknek az adottságoknak megfelelően alakítottuk a kiállítás térszervezését, hogy mind az időrendhez, mind a képek adta lehetőségekhez igazodni tudjunk.

Róma

A Palazzo Braschi kívülről és a belső fogadótér. © Ormos József

A Museo di Roma Palazzo Braschi-ban, Róma egyik legszebb barokk palotájának és kiállítóterének vadonatúj időszak kiállítási tereit kapta meg a kiállításunk erre három hónapra. Összesen 9 termet használhattunk, így mód nyílt külön videoszoba berendezésére, ahol a 2. világháború idején készült képeket vetítettük, külön olvasószoba kialakítására, amelyben székek mellett terepszínű babzsákokon ülve olvashattak bele a látogatók Capa könyvébe olasz-angol-magyar nyelven, s külön, egy kis teremben mutathattuk be a korabeli magazinokat is.

A kiállítás az egyik teremben. A korabeli magazinok terme, az olvasószoba a római kiállításban. © Ormos József

A kiállítást Dr. Bathó Ferenc, az EMMI gazdasági ügyekért felelős helyettes államtitkára nyitotta meg Róma város kulturális tanácsosa, a magyar nagykövet, a Balassi Intézet Római Magyar Akadémia igazgatója jelenlétében, nagyszámú közönség előtt.

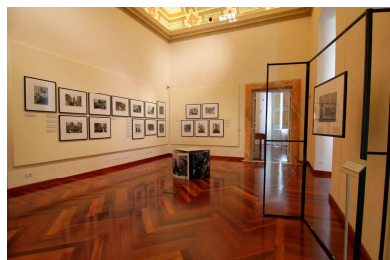

A megnyitó résztvevői és az első látogatók. © Ormos József

A kiállításon szakmai vezetést tartottam október 10-én középiskolai tanároknak, fotográfiai újságíróknak.

A palota mindkét oldalán óriás molinó hirdette a kiállítást, az első hónapban metro és busz plakátok, spotok, különféle netes hirdetések népszerűsítették. A megnyitó napján mind a Palazzo Braschi igazgatója, mind én számos interjút adtunk televízióknak, rádióknak. A sajtó mind a három hónapban kiemelt figyelemmel kísérte a kiállítást. A római múzeumok éjszakáján este nyolc óra és éjjel kettő között 3000 ember tekintette meg. A további látogatói adatokról és az alapvetően pozitív olasz és külföldi véleményekről sajnos csak a két teljesen betelt vendégkönyvből tájékozódhatunk, mert mindmáig nem kaptuk meg az olasz partnerektől a látogatói adatokat.

A Museo di Roma és a technikai feladatokat ellátó Zetema munkatársaival kiváló kapcsolatunk alakult ki. Az olasz kollégák messzemenően segítettek a munkánkat. Az olasz fél biztosította a teret és annak műtárgykörnyezeti feltételeit, a megfelelő őrzést, a videoszoba működtetését, készítette el a szükséges álfalakat, borította le az olvasószoba kerámia padlóját megfelelő szőnyeggel, szervezte a PR feladatokat, valamint a szakvezetést, majd a diákcsoportoknak történő vezetések. A kiállítás építési feladatait közösen végeztük. Mi – a nagy teret kihasználva – egy különleges installációs elemet készítettünk Bak Andrea terve alapján, amelyre a Tuniszból a Szicília felé tartó ejtóernyősöket ábrázoló képet teljesen önállóan függesztettük fel, ezzel is külön választva a ténylegesen Itália földjén készült képektől, illetve a térben elhelyezett fotókkal borított hengereken helyeztük el a feliratok egy részét.

A külön elhelyezett, lebegtetett fotográfia és az egyik feliratot hordozó fényképes henger. © Ormos József

Mi vittük a falakra is a feliratokat, a képaláírásokat, a bevezető és az olvasószoba nagy installációs képét.

A kiállítás építésében részt vett Miklovics Gyula a MNM kiállításrendező csoport munkatársa és Ormos József restaurátor. A munkánkat segítette a Balassi Intézet Római Magyar Akadémia és a Római Magyar Nagykövetség.

Firenze

A Piazza S. M. Novella a Capa kiállítás molinójával © Fisli Éva

A kiállítást Rómában január 7-én bontottuk és utaztattuk át Firenzébe a tárgyakat, amelyek este oda szerencsésen meg is érkeztek. 8-9-én rendeztük a kiállítást, a kifejezetten fotográfiák kiállítására kialakított időszak kiállító térben. Az Alinari Múzeum munkatársaival közösen építettük a kiállítást (részt vett Sor Zita restaurátor és Marosfalvi Ákos, a kiállításrendező csoport munkatársa), amelynek feliratait és a szükséges képaláírásokat ők készítették el. A PR feladatokat és a csoportok fogadását és foglalkoztatását, a vezetések az olasz kollégák szervezték. A helyi és az országos, nemzetközi sajtó itt is nagy figyelmet szentelt a kiállítás megnyitásának. Ugyanúgy, mint Rómában külön sajtótájékoztatót tartottunk a Fondazione elnökével, valamint a Múzeum igazgatónőjével közösen. A kiállítást 10-én Balog Zoltán miniszter úr nyitotta meg nagy tömeg jelenlétében. A megnyitón részt vett hazánk nagykövete, a Firenze kulturális tanácsosa, az amerikai, az angol, a francia és a magyar konzulok. A kiállításnak a nyitva tartás hat hete alatt több mint 10000 látogatója volt.

A megnyitó és látogatók © Batik Dorottya és Fisli Éva

Mindkét kiállítás megnyitóján részt vett Dr. Csorba László főigazgató úr.

A kiállítások szakmai dokumentációját a MNM Történeti Fényképtár fotótörténeti adattárában helyeztük el.

A katalógus

Robert Capa in Italia. Fratelli Alinari Fondazione per la Storia della Fotografia – Magyar Nemzeti Múzeum közös kiadása, Firenze, 2013. 192. p.

Szerkesztő:	Lengyel Beatrix
Tanulmányok:	Fisli Éva, Magyar Nemzeti Múzeum Lengyel Beatrix, Magyar Nemzeti Múzeum Stemlerné Balog Ilona, Magyar Nemzeti Múzeum Luigi Tomassini, Università di Bologna
Fordítók:	Bognár Katalin, Cseh Lilla Zsófia
Lektorok:	Maurizio Ceccarelli, Christopher Ryan
Előkészítés:	Chiara Rubetti
Grafikai tervezés:	Niccoló Mazzoni
Fotolito:	Fotolito Toscana
Nyomda:	Lito Terrazzi

A 192 oldalas katalógus megjelentetését magyar részről a Szerencsejáték Zrt adománya tette lehetővé.

A kötetben megjelent képek jogtulajdonosai:

International Center of Photography – New York

Magyar Nemzeti Múzeum, Országgyűlési Könyvtár – Budapest

A katalógus tartalmazza Robert Capa a Mester sorozatban található valamennyi itáliai felvételét, továbbá Robert Capa itáliai hadifoglyokat ábrázoló press printjét a Nemzeti Múzeum gyűjteményéből, az ICP archívumából kevésbé ismert Robert Capa képeket, valamint a Magyar Nemzeti Múzeum gyűjteményének a magyar haditudósítókkal kapcsolatos fotográfiái közül néhányat; egykori LIFE oldalakat, ahol és ahogy Capa képeit először publikálták.

Prof. Luigi Tomassini a Bolognai Egyetem professzora, az Olasz Fotótörténeti Társaság elnöke Capa és a 20. századi háborús fotográfia címmel írt tanulmányt. Stemlerné Balog Ilona, a Nemzeti Múzeum Történeti Fényképtára történész-muzeológusa a magyar haditudósítókról, az 1943-as haditudósító kiállításról szóló írása az összehasonlító fotótörténeti kutatások felé tett lépés. Fisli Éva-Lengyel Beatrix, a MNM 2013-ban rendezett két Capa kiállításának kurátorai, közös tanulmányukban a Capa életmű rétegeinek vizsgálatával felhívták a figyelmet a kutatás még elvégzendő feladataira, egyúttal jelezve a még publikálatlan jelentős mennyiségű itáliai fotográfiát az olasz kutatók és érdeklődők számára.

Az 1500 példányban kiadott katalógus, bár a római megnyitót követően, csak november végén látott napvilágot, a firenzei kiállítás végére teljesen elfogyott.

Eredmények és összegzés

A két bemutató rendkívül sikeres volt, mind a látogatottságot, mind a sajtóvisszhangot tekintve. Tudatosította az olasz érdeklődőkben és a szakemberekben is, hogy Robert Capa hosszabb időt töltött az olasz hadszíntéren a szövetséges haderőt kísérvé, s az általa készített fotográfiák kimagasló értékű dokumentumai a 20. századi itáliai történelemnek, amelyek további kutatás igényelnek. Tudatosította, hogy a világhírű fényképész magyar volt, egyértelműen összekapcsolta Robert Capa nevét Magyarországgal.

A kiadott tartalmas és szép katalógus megőrzi a kiállításokat. Az általános kontextusba helyezés, a Capa életmű rétegeinek feltárásában tett lépések, a magyar párhuzamok felvillantása várhatóan további kutatásokra ösztönöznek, s azokban is hasznosulnak majd.

Emberi, szakmai kapcsolatok alakultak és mélyültek el.

Robert Capa születésének évében a Magyar Nemzeti Múzeum a CAPA 100 programmal emlékezett meg a világhírű fotográfus munkásságáról. A *Robert Capa / A Játékos* című kiállítás nemzetközi programjai mellett, azok nemzetközi visszhangja mellett, a *Robert Capa in Italia* kiállítással és katalógusával a Magyar Nemzeti Múzeum nemzetközi környezetben is biztosította a méltó és színvonalas megemlékezést, egyúttal elmélyítve a kétoldalú kulturális kapcsolatokat.

Budapest, 2014. május

Dr. Lengyel Beatrix sk.
főmuzeológus, kurátor

Melléklet

A Robert Capa in Italia
című római és firenzei kiállítások műtárgykörnyezeti vizsgálatai
2013. szeptember 25 – 2014. március 18.

A fényképeket károsító veszélyforrások a fény, a hőmérséklet, a relatív páratartalom, a légköri szennyező anyagok, a kidolgozás során visszamaradt vegyszermaradványok, valamint az olyan kiállítások, ahol a megfelelő műtárgyvédelmi körülmények nem biztosítottak.

A Robert Capa Mester sorozat III. tárgyai is ebbe a különösen veszélyeztetett csoportba tartoznak, ezért az egyes kiállítások során különleges figyelmet kell szentelnünk a fent említett károsító körülmények hatásainak csökkentésére.

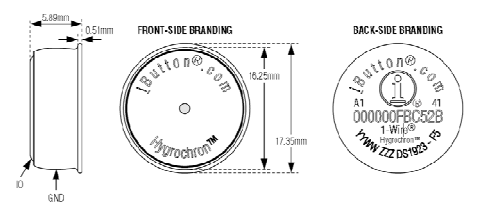
A kiállítások előkészítése során olyan installációs anyagokat (MicroChamber®, Nielsen Bainbridge®) alkalmaztunk, amelyeket kifejezetten fotográfiákhoz fejlesztettek ki, és megfelelő minősítéssel rendelkeznek, mint amilyen például a Photographic Activity Test. Az üveg kiválasztásakor fontos szempont volt, hogy a képek UV-sugárzás elleni védelme a lehető legmagasabb szintű legyen, ezért a választás TruVue® Conservation Clear csökkentett reflexiójú termékére esett.

A kiválasztott szállítóval egyeztetten a szállításkor keletkező esetleges sérülések elkerülése érdekében többretegű, pornak és légnedvességnek ellenálló, rekeszes ládákat alkalmaztunk. A képek üvegét védőragasztással láttuk el, a keretek körben védőfóliával védetten kerültek a ládádba.

A szállítás, raktározás, kiállítás ideje alatti hőmérséklet-, és páratartalom változásokat iButton® DS1923-F5# hőmérséklet-, és páratartalommérő/rögzítő eszköz segítségével folyamatosan ellenőriztük.

Ezek a mérőeszközök kis méretük folytán közvetlenül a tárgyakon helyezhetőek el, így folyamatosan képesek a műtárgykörnyezet megfigyelésére. Az adatok rögzítése 1 másodperc és 273 óra között szabadon választható, a pontosság $\pm 0.5^{\circ}\text{C}$. A hőmérsékletmérés -20°C -tól $+85^{\circ}\text{C}$ -ig, a páratartalom-mérés 0-tól 100%RH-ig terjedhet. Túl magas, illetve túl alacsony értékek esetén az eszköz képes riasztani.

A Robert Capa in Italia című kiállításunk Rómában a Museo di Roma Palazzo Braschi-ban és Firenzében a Museo Nazionale Alinari della Fotografia (MNAF) épületében került megrendezésre.

A termék hűtését és páratartalom szabályozását a helyszíneken beépített központi egységek biztosították.

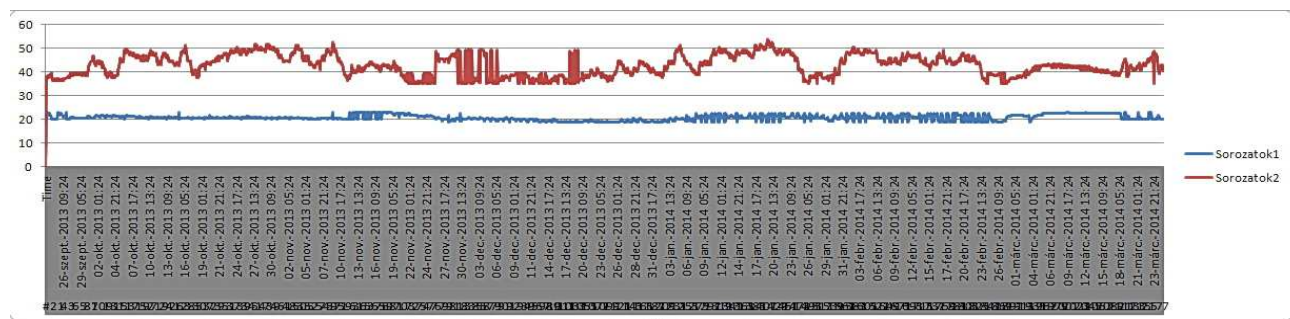
A Magyar Nemzeti Múzeum Történeti Fényképtára által kidolgozott protokoll alapján a kiállítás teljes időtartama alatt a hőmérsékletnek $18-22^{\circ}\text{C}$, a páratartalom 35-50% RH között kellett lennie.

Négy mérőegység került telepítésre, az 505, 533, 563 és az 573 számú képek hátoldalára. A tárgyak 2013. szeptember 25-én indultak el Budapestről és 26-án érkeztek meg Rómába. A kicsomagolásra 30-án került sor, a kiállítás október 2-án este nyílt meg és 2014. január 6-án zárt be.

A bontás és csomagolás után 2014. január 7-én szállították Firenzébe az anyagot, ahol január 8-án történt a ládabontás és az építés, majd ezt követően január 10-én nyitott meg a kiállítás.

A 2014. február 23-i bontás után néhány napot a firenzei múzeumi raktárban voltak a képek, amiket a Hungart szállított haza Magyarországra. A Magyar Nemzeti Múzeumban, 2014. március 18-án került sor a ládák kibontására és a képek kicsomagolására.

A műszerek kétóránkénti mérése által rögzített adatok kiértékelése azt mutatja, hogy a kívánt eredményt sikerült elérni, a kiállítások szinte teljes időtartama alatt a hőmérséklet és a páratartalom az előírt értékek között maradtak, csak néhány esetben, kis mértékben tértek el az előírtaktól. A napi ingadozások sem haladták meg az elfogadható mértékeket.

Budapest, 2014. április 22.

Ormos József sk.
főrestaurátor
MNM Műtárgyvédelmi és Restaurátor Főosztály